

VESTITORUL

Organ al Eparhiei române unite de Oradea și revistă de cultură religioasă.

Redacția și Administrația:
Oradea,
Parcul Ștefan Cel Mare No. 8.

Apare la 1 și la 15 a fiecărei luni.

Abonament:
Pe un an . . . . . 200 Lei.
Exemplarul . . . . . 5 Lei.

PARTEA NEOFICIALĂ Chestiunea școlară

Școala este o instituție vitală pentru biserică. Statul încă are tot interesul ca să aibă în mână acest laborator al sufletelor. Din aceasta cointeresare, evident, că se pot naște conflicte între cele două puteri, dacă ele nu sunt conduse de vederi conciliante, dacă una sau alta prin abuz neagă celeilalte dreptul de-a forma sufletele și caracterele viitorilor cetățeni și credincioși.

Biserica, ca instituție de pace și de ordine, nu poate să dea decât sprijin Statului în formarea viitorilor cetățeni. Încă nu s'a pomenit ca biserică, fie ea ortodoxă, catolică, sau protestantă, să fi crescut generații antipatriotice; Biserica creștină e patriotică din fire. Dar de altă parte, Statul nu poate cere Bisericii să renunțe dreptului și datoriei ei de-a susține și de-a conduce școli; căci prin aceasta ar renunța misiunii ei de-a mântui sufletele. Deci o pace între cele două puteri în chestia școlară numai pe baza recunoașterii drepturilor și datorii reciproce se poate realiza.

Statul n'are să se teamă de biserică; dimpotrivă, are tot interesul să atragă biserică la marea operă a formării caracterelor și a viitorilor cetățeni. Biserica este aci sprijinitoare tare și mamă bună de ajutor. Dar fiindcă Biserica n'are în așa măsură mijloace materiale proprii cum le are Statul, e de datoria statului a-o ajuta cu mijloace bănești și materiale.

Suntem de părerea, că toate guvernele române dela înfăptuirea României Mari au avut o politică greșită în chestiune de școală. În loc să fi monopolizat, școala pentru Stat, trebuia să dea sprijinul și ajutorul cel mai larg bisericilor, ca să poată susține școlile confesionale române. Aceste școli s'au dovedit a fi cele mai curate foculare ale naționalismului și a patriotismului românesc. N'a fost mulțumit statul cu rezultatul științific și pedagogic ce l-au produs? Avea organe de inspecție și avea tot dreptul ca prin ele să le ridice la același nivel ca și ale statului, — dacă au fost mai inferioare decât ale statului, ceace contestăm.

Rămâne, ce-i drept, problema școlilor confesionale minoritare, o problemă delicată. Ar fi avut Statul român garanța suficientă, că în aceste școli nu se va face iredentism periculos statului? Nu, o spunem cu convingere, pentru că trebuie să treacă câtva timp, până ce elementele eterogene vor voi să se îm-

pace cu ideea statului român unitar, național. Dar, Statul nu e un izvor de drept, nu are mijloacele necesare potrive prin cari elementelor centrifuge să le impună forța de coeziune, centripetală, recerulă de puterea și unitatea lui internă? Nu credem să fie drept pe lume, care să oprească pe un stat să ceară loialitate dela cetățenii pe cari cu dreptul i-a încorporat la sinul său.

Deci suntem de părerea, cum am spus, că nimicirea sau suspendarea activității școlii confesionale a fost o greșală și numai din punct de vedere național. Școala de stat bisericile o privesc cu neîncredere și nu se pot insuflă pentru ea, pentru că în ea nu văd garantată nici formarea morală a conștiințelor, nici puritatea concepției creștine despre lume, care s'a dovedit a fi baza fericirii, și a progresului omenesc.

Biserica poate da toate garanțele ce i le cere Statul din punct de vedere științific și național, dar Statul nu poate garanta, în urma forței împrejurărilor și condițiilor în cari funcționează școala de stat, o educație și o formare a caracterelor cum o cere și cum trebuie să o voiască biserică. Al cui rând e deci să cedeze, cel ce nu pierde nimic, ori cel ce pierde totul? Căci nu ne închipuim că va susține cineva serios, că puținele ore de religie, tolerate și acelea, sunt pentru biserică o recompensă pentru ceace a pierdut prin școlile sale confesionale, primare ori secundare.

Dar așa se comit, din considerațiuni exagerate, greșeli. La noi s'a crezut că prin monopolizarea școlilor se va putea grăbi procesul de consolidare sufletească a Statului, ceace nu e cazul, pentru că de o parte tărnia morală a tineretului, garanță sigură a consolidării puternice, scade, iar de altă parte problema școlii rezolvate de guverne unilaterale și prin violență, rămâne o problemă mereu deschisă și pentru noi și pentru minoritari, cari sunt veșnic gata a se agita pîntru ea și a reclama pe la puteri străine. Nu cer oare rezoanele superioare de stat o politică menită a produce mulțumire, liniște și pace între cetățeni mai vărtos, decât una menită a ține spiritele mereu tulburate și neliniștite? Ori a face politică înseamnă a nemulțumi, ori a satisface pe toți în limitele justului și al posibilului?

Dar se va reveni și la noi cu timpul la vederi

mai calme, mai sănătoase, cum se întâmplă aceasta și în țări streine. Insaș opinia publică și simțul sănătos al cetățenilor va da dreptate bisericilor, cum o face aceasta în țările străine. Am înaintea mea două tablouri: unul despre scăderea numărului școlarilor în școlile publice de stat din Olanda și altul despre scăderea numărului elevilor din școlile publice din Franța. Părinții chiar, au mai mare încredere în școlile „libere”, particulare, decât în cele publice, de stat.

Iată numărul elevilor din școlile publice și „libere” din Olanda la 1 Ianuarie 1924, 1925, 1926.

	1924	1925	1926
Școli publice :	527.585	500.768	483.992
Școli libere :	561.618	577.184	592.840

Adică în decurs de 3 ani numărul elevilor din școlile publice ale Olandei a scăzut cu mai bine de 43.000, iar cel al școlarilor din școlile libere a crescut cu mai bine de 31.000.

Și ziarul din care sunt luate aceste date (Maasbode) afirmă, că mișcarea în favorul școlii „libere” e în creștere. În 1926 din 147 școli primare noi, 29 sunt de stat și 118 libere. Deci învățământul nostru, zice foaia, se dezvoltă cu pași repezi spre principiul: școala liberă: regula; școala de stat: suplement... Sufletul poporului se întoarce tot mai mult de către școala publică“.

Aceiași este situația în Franța: numărul școlarilor din școlile publice scade vertiginos. Ministrul instrucțiunii franceze anual suprimă școli rămase vacante în număr considerabil. Iată de pildă situația

școlară în departamentul Ardèche: în 22 cantoane ale departamentului (județ) 60 de școli sunt fără elevi, Iată câteva cazuri pe comune:

Chatinais: școala publică: 0 elevi
școala liberă: 30 elevi

Priaux: școala publică de băieți: 8 elevi
școala publică de fete: 2 eleve
școala liberă băieți: 40 elevi
școala liberă fete: 50 eleve

Saint-Symphorien: la școala publică: o singură elevă.

Arlebosc: la școala publică 0 elev, de mult.
Uscalades: școala publică, anul trecut 2 elevi, anul acesta unul singur, la liberă 28 elevi. Și așa mai de parte în Villevocance, Vocance, Saint-Julien, Sagin et Gondoulet, etc.¹⁾ Și situația e la fel în multe alte departamente din Franța. Opinia publică face justiție. Episcopii francezi cer cu insistență schimbarea întregului regim școlar. Profesori universitari, evrei și protestanți, înaintează memoriile domnului Poincaré să dea din nou dreptul Congregațiilor catolice să deschiză școli libere în Franța și America de Sud. Se fac deci insistențe să se revină la sistemul școlilor libere, confesionale, particulare. Iar noi mergem cu pași repezi spre laicizarea totală a școlii. De ce? Pentru că la noi sosesc sistemele din Apus când acolo sunt deja uzate și scoase ca păgubitoare. Deci înainte! Spre laicizare, să facem și noi experiență pe pielea noastră proprie, despre ce alții s'au convins că e rău.

P. T.

Biserica Românilor

din Oradea-Mare și județul Bihor*)

de Prof. Ion Georgescu.

IV.

Dela începutul Unirii cu Biserica Romei, până la întemeierea episcopiei gr. cat. române de Oradea-Mare** (1700—1787)

1. — **Unirea în părțile Bihorului.** Mulți Români din Oradea și Bihor, în urma legăturilor ce aveau cu Maghiarii calvini din aceste părți, îmbrățișară calvinismul. Până târziu în secolul al XVIII-lea, când se purtau luptele pentru unirea cu Roma, se pomeneau unii preoți români vrăjmași ai postului și ai altor datine bisericești.

Deși mitropolitul Atanasie a scris în 20 Iulie 1701 din Alba-Iulia protopopului Dimitrie din Oradea-Mare și preoților săi să primească și ei unirea, făgăduindu-le că în curând îi va vizita și deși fratele mitropolitului Atanasie a dăruit la 26 Ianuarie 1704 o carte („Kiriakodromion”) bisericeii din Velența Orășii-Mari, pentru sine și soția sa Barbara Vandor: totuși

¹⁾ cf. Nouv. relig. No. 15 Febr. 1927.

** Acest articol e reprodus din lucrarea celebră a autorului: „Istoria Bisericii Creștine Universale” Blaj, 1911 pp. 233—249.

*) *Notă*: Domnul profesor Petre Dejeu sub titlul de sus a publicat în „Vestitorul” trei articole, cari tratează despre începutul Bisericii Românilor din Oradea-Mare și județul Bihor. Aceste articole au apărut în următoarele numere ale „Vestitorului”: Anul I, No. 8 pag. 11—14; Biserica Românilor Bihoreni dela începutul creștinării până la influența Calvinismului (?—1557.) Anul I, No. 15—16 pag. 5—9 Influența calvină și cea mahometană asupra Bisericii Românilor din Bihor (1557—1692). Anul II, No. 9 pag. 5: Organizațiunea Bisericească la Români din Bihor dupe expulsarea Turcilor (1692—1700).

Dorind a continua acest istoric important, cu aprobarea autorului, dăm articolul ce urmează din cartea „Așezămintele Culturale din Municipiul Oradea și județul Bihor”, lucrare apărută în Oradea a. 1926.

Arhidiaconul Paul László conduse-se organizația bisericească a Românilor uniți între anii 1712—1729 cu multă bunăvoință și cu frumos succes. În anul 1724 avea sub conducerea sa deja 70 de parohii unite.

Mitropolitul sârb Pavel Nenadovici, din Karlovetz, precum n'au putut suferi unirea Romanilor din Hălmașiu și Ardeal cu Roma, așa n'a suferit o nici la cei din Bihor, ci a unelțit în fel și chip, ca să-i abată și desminte dela această unire. De aceea a trimis pe episcopul sârb din Arad: Vichentie Ioanovich în anii 1727 și 1728 să cerceteze pe Români din Bihor și să-i aducă cu orice preț sub ascultarea lor pravoslavnică. În urma propagandei lui Ioanovici 178 preoți uniți din jurul Beiușului trec la legea pravoslavnică. Însoțit de armată, episcopul Vichentie se așează nu numai în Oradea, ci pleacă să viziteze o mulțime de comune din întreg Bihorul, mai ales pe cele unite (Poceiu, Leta mare, St. Lazar, Aciad, Vașad ș. a.), storcând sume mari de bani și diferite daruri în natură dela bieții Români.

Dacă vre-o comună nu putea plăti banii ceruți de el, Vichentie o pune sub interdict și nu mai dă voie să fie botezat nici un copil în legea creștinească, cum a făcut în St. Lazar; ori amenința pe primar că-l va bate, iar pe dascăl că-l va lega de car, dacă nu-i vor scoate plata, cum a făcut în Aciad și aiurea. După această vizită canonică, adevărat că s'a ales cu 50 de mjerțe de bucate, 40—50 ciubere de vin și rachie, vre'o 10 care de fân, apoi o turmă de găini, găște, curce ș. a. afară de ce s'a cheltuit cu prânzurile, dar a fost oprit de însași stăpânirea țării (Consiliul Locuitor) să mai continue aceste vizite atât de puțin canonice. Zadarnic a cerut Vichentie mai târziu să i-se dea voie să viziteze din nou pe credincioșii săi din Bihor. A fost oprit din pricina abuzurilor săvârșite cu ocazia vizitei celei dintâiu.

Urmașul lui Vichentie, episcopul Isaia Antonovici, încă încearcă să vină în Bihor, dar deocamdată nu poate. Atunci își trimite pe vicarul său Ignatie din Oradea în toate satele, ca să înspăimânte pe popor dela unire, zicând că printr'insa se vor face papistași și vor plăti dijme episcopului latin, pe când, recunoscând pe episcopul sârb din Arad, vor avea și ei drepturile și libertățile Sârbilor. Ca să fie propovedania lui mai cu efect, în toate satele pe unde trecea jură pe credincioși și pe preoți, și când credincioșii uniți i-se împotrivesc, el recurge la violență. Astfel pe protopopul unit Mihaiu Pop din Lunca îl bate și-i smulge și barba în semn de batjocură.

După m'arta lui Paul László, între anii 1729—1747, Paul Conte de Forgách, canonic și vicar episcopesc, este numit arhidiacon al Românilor Uniți. El convertește din nou la Unirea cu Biserica Romei pe cei 178 preoți rătăciți la pravoslava sârbă.

Vicarul Paul Forgách a iubit atât de mult pe Români Uniți, încât casa lui pop'ie din Oradea-Mare (depe vatra catedralei unite de azi) în a. 1739 o donează de biserică română-unită. Cel dintâiu paroh al acestei biserici a fost Meletie Covaci, care mai târziu devine episcop sufragan pentru Români Uniți din Bihor.

Plângându-se, atât uniții prin episcopul latin din Oradea, cât și neuniții prin cel sârbesc din Arad, la stăpânire, pentru diferite persecuții, aceasta încă în 1735 ordonă o anchetă în Bihor, care să constate: cine este unit și cine neunit; cine vreă să atârne de episcopul latin din Oradea și cine de cel sârbesc din Arad?

Neputându-se constitui comisiunea de anchetă; aceasta nu s'a ținut decât peste doi ani (1737), când s'a constatat, că în întreg Bihorul sunt 140 de comune unite și numai 42 neunite. Episcopul Isaia Antonovici, pretextând că credincioșii săi din Saldobagi sunt bătuiți de dregătorii episcopului latin, ca să-i recunoască supremația, dar în realitate supărat pentru insuccesul anchetei, părăsește comisiunea, protestând împotriva lucrărilor ei și ducându-se acasă la Arad.

2. — Vicarul-Episcop Meletie Covaciu (1748—1773.) — Căușa că Români bihoreni primiră aproape toți unirea în 1737 este nu numai oroarea ce o aveau de jaful episcopilor sârbi, ci și promisiunile frumoase ale episcopilor latini din Oradea. Cași înaintașul său Benkovich episcopul latin Ioan Okolicsányi încă a făgăduit nu numai că va lăsa neschimbat ritul credincioșilor uniți, dar că îi va scuti și de dijme. Acelaș zel apostolic în lățirea unirei cu Roma l-au dovedit și episcopii latini de mai târziu Nicolae Csáky și Pavel Forgách. Dar mai ales cel dintâiu, care în a. 1738 a dăruit fosta locuință parohială latină din Oradea pentru reședința unui episcop unit, — a cărui numire o ceruse — îngrijia de preoți, de biserici, și mai ales de tineret, ca un adevărat părinte. Al doilea (Forgách, 1747—1757) a arătat bunăvoință numai la început propunând să fie numit și consacrat un episcop deosebit pentru uniți, cu scopul de a face o propagandă mai intensivă între Români. Mai târziu însă el, prin lăcomia și nepriceperea lui, a fost cauza că s'au înstrăinat inimile mai tuturor Românilor bihoreni dela unirea cu Roma. Fiind numit, adică, la propunerea lui, în 16 Sept. 1748, Meletie Covaciu, de fel Român Macedonean din orașul Nagusta, mai apoi preot în Diosig și Oradea, ca episcop sufragan al său pentru Români uniți, episcopul latin Forgách își bate joc de el, răpindu-i toate drepturile arhieresti și făcând din el o biată păpușă. Astfel nu-i da voie să facă, fără de știrea și învoirea sa, visite canonice, nici să țină săbör, nici să pedepsiască ori să distingă pe cineva, nici să preoțiască ori să opriască pe cineva dela preoție, ori dela cununie, fără incuviințarea lui. Ba în scrisoarea latinească adresată direct lui Meletie îi spune limpede că-l va tolera „numai până la bunul nostru plac” (unice usque ad beneplacitum nostrum). Așa dar episcopul unit avea mai puțină putere decât un protopop latin. Ca să-l facă și mai imposibil, Forgách n'a admis, ca Meletie să fie numit episcop de Oradea ci de Tegea, o cetate în Arcadia, așa încât Români cu reclamau cu drept cuvânt că lor nu le trebuie episcop din țară străină, ci din țara și din neamul lor, cerând totodată să i-se dea autoritate deplină, precum și titlu, fiindcă „vlădica din Arad mai mare autoritate are”, Forgách însă nu vrea să înțeleagă, nici chiar când episcopul său sufragan Meletie e dat afară din Popești de credincioșii români, cari poftiau dela el să le arate actul său de numire întru episcop. În loc să-l apere și să-i stea în ajutor, episcopul latin își îndrumă sufraganul la Viena, să-și caute acolo actele. Nu-i mirare că ivindu-se neînțelegeri între episcopul unit Meletie și patronul său Forgách, turburările, alimentate în continuu de agenții sârbi, creșteau mereu. Chiar în subbiul Velența din Oradea neuniții s'au rupt de ascultarea lui Meletie și s'au înstăpânit asupra bisericii până atunci unite din numitul suburbu. Astfel a ajuns Velența cuibul tuturor vrăjmașilor Unirii. Tot Forgách a mai avut imprudența să încasseze

din nou dijmele și dările iertate de antecesorii săi nu numai preoților, ci și credincioșilor uniți.

Intre astfel de împrejurări, firește, nu i-a fost greu episcopului sârb Sinesie Jivanovici, din Arad, să vină în Orade și să combată unirea, ajutat de reformați și de câțiva Români ortodocși fanatici, ca Petre Drimbău din Brusturi, Dimitrie Filip din Dernașoara, Ioan Tămaș din Ciulești, Burdaș Nicoară din Orviz, dar mai ales de Gavril Ghiuro sau Cioroș din Sârbi, numit și „craiu Românilor.” Aceștia alungară din toate satele pe preoții uniți, introducând alți preoți neuniți, trimiși de vladica din Arad.

În mai multe adunări populare declarară apoi între altele: „Noi pe episcopul Milintie nu-l cunoaștem, căci ne-a dat M. Sa Doamna noastră (Maria Theresia) episcop de legea noastră, cari suntem în legea sârbească și pe acela îl cunoaștem, carele este Senesie Nadovici” . . . Atât erau de orbiți acești oameni de fanaticism, încât preferiau pe episcopul sârb neunit din Arad celui român unit din Orade! Ca propaganda contra unirii să fie mai cu efect, acești agenți umblau din casă în casă, intimidând pe Români cu astfel de cuvinte: „Mergeți în iad, unde au mers și strămoșii voștri uniți; popii voștri sunt draci, iar voi câni de lege netrebnică”. Pe bieții preoți uniți îi chinuiau în chip și fel, ca să se lapede de unire. Nu odată îi băgau chiar în cotejul porcilor în semn de răsbunare.

După atâtea persecuții nu-i mirare, că ancheta făcută între anii 1754 și 1858 de marchisul De Ville și Comitele Hadik abia a mai aflat șapte parohii românești unite cu Roma în întreg Bihorul (Poceiu, St. Andraș, Leta mare, Cordău, Așeu și Vașad), adică 8667 familii neunite cu 14,420 copii și numai 225 familii unite cu 431 copii. Înaintea acestei comisii desvălui Meletie cauzele scăderii unirii religioase cu Roma în mijlocul Românilor. Mai întâiu amintește cu

tot dreptul lipsa sa de jurisdicțiune, pe care nu i-o acordă episcopul Forgách; al doilea înnoirile introduse de acesta la uniți; apoi dijmele etc. Pentru lecuirea acestor rele Meletie cere consistor episcopal românesc, independent de cel latin, și constător din cel puțin șase membri, apoi școale pentru instruirea pruncilor în limba românească, un seminar teologic, mănăstire pentru călugări misionari și o răsplată materială mai bună pentru clerul său.

Cu toate acestea greutăți enorme, Meletie izbuti să țină sub ascultarea sa 90 de parohii unite, împărțite în 8 protopopiate la 1765, precum arată sematismul latin din acest an. El muri în 11 Aprilie 1775.*

***

După moartea episcopului Meletie, Români uniți iarăș ajunseră sub ascultarea vicarului latin, care acum era Antoniu Ganóczy. Se părea că episcopii latini din Orade regretă creierea unei episcopii românești unite cu Roma, care acum devenia tot mai populară în toate cercurile conducătoare, de aceea scria episcopul latin Patachich, la Roma împotriva acestei episcopii, prin care biserica din Orade ar ajunge „monstru cu două capete”.

A fost nevoie de memorii peste memorii, ba chiar de demonstrații publice organizate de preoții și credincioșii români uniți pentru a înfrânge rezistența păcătoasă a latinilor din Orade și a face pe cei dela conducere să se pătrundă tot mai mult de trebuința noiei episcopii.

În sfârșit, după înlăturarea tuturor piedecilor, Papa Pius VI, la stăruințele împărătesei Maria Theresia, întemeiă, în mod canonic, prin bulla „Indefessum”, de data 17 Iulie 1777, noua Episcopie Română Unită din Oradea-Mare, care se întindea, la început, peste județele Bihor, Arad, Bihor, Cenad, Ciongrad, Timiș, Torontal și Caraș Severin și era supusă, ca sufragană mitropolitului din Strigon.

Influența Bisericii asupra dreptului internațional

Primele organisme de Stat ale omenirii, se prezintă la intrarea lor în istoria culturii, sub forma de *comunități naționale*. Aceste comunități cuprind chiar dela început, interesele membrilor pe cari îi leagă obârșia comună, de unde apoi capătă un caracter național, cum au avut și cele mai însemnate popoare ale anticității, ca Egiptenii, Babilonenii, Grecii, etc.

Popoarele din vechime au dus multe veacuri o viață izolată, cimentându-se legăturile membrilor acestor comunități întreolaltă, mai întâi din cauza fiarelor sălbatice, contra cărora trebuiau să se apere, iar mai târziu din cauza altor comunități existente. Izolarea aceasta putea să se mențină câtă vreme toate cerințele indivizilor cointeresați, puteau fi satisfăcute, în limitele sale.

Cu timpul, membrii comunităților și-au dat seama că existența mai multor comunități naționale nu condiționează numai lupte crâncene între ele, dar și relațiuni pașnice. Din punct de vedere al *dreptului*, întreținerea relațiunilor pașnice, reclama *recunoașterea subiectivității de drept și a egalității comunităților*.

* Mai multe la Dr Ioan Ardeleanu, Istoria diecesei româno-greco catolice a Oradei Mari, Partea II, Blaj 1888 și Ștefan Tăședan, Icoane din viața poporului român din Bihor în revista „Cultura Creștină”, Blaj, anii 1913, 1914, 1915 și 1916.

Această concepție s'a născut, în mare parte datorită cultelor religioase ale anticității, ajungând culmea desvătării sale, sub influența învățăturii religiei creștine. Îndeosebi evanghelia tubirii deapropelului, a contribuit în măsura cea mai largă, la încheierea relațiunilor pașnice dintre popoare.

Astfel temelia fiind pusă, urma ca raporturile sociale ale popoarelor întreolaltă, să fie cât se poate și respectate. Acest respect s'a afirmat cu ajutorul *dreptului* care era cel mai bun mijloc pentru stabilirea și menținerea bunei rânduieli într-o comunitate socială, sprijinindu-se pe principiul că *interesele particulare, trebuiesc totdeauna subordonate intereselor comune*. Rezumând, dreptul internațional s'a născut din imperioasele cerințe ale vieții, care forțează Statele să mențină raporturi de prietenie, legate fiind între ele prin interese similare.

Ca stare dreptul intern, este totalitatea normelor, cari regulează raporturile social-politice între două sau mai multe state.

Dar dreptul internațional își are și istoria lui, care se împarte în 5 perioade. Introducerea creștinismului ca religie dominantă în imperiul roman, pe vremea împăratului *Constantin cel Mare*, formează limita între perioada I și II, care — cea din

urmă — durează până la 1648. (Pacea Vestfalică.)

Biserica lui Hristos, în primele trei veacuri a suferit persecuțiile cele mai barbare din partea păgânilor și chiar a puterii de Stat, neputându-se desvolta decât în secret și jurul societăților de înmormântare, cari cu vremea au devenit atât de numeroase, încât zbirii puterii nu mai îndrăzneau să se atingă de ele. Li se părea și lor imposibilă stărpirea atâtor oameni, a căror curaj și lipsa fricei de moarte, erau alimentate de focul sacru al credinței în Dumnezeu adevărat.

În urma acestor împrejurări, ridicarea bisericii creștine la importanța religiei de Stat, a însemnat o faptă epocală și în istoria dreptului internațional, producând efecte deosebit de mari. Desvoltarea acestui drept a intrat într'o nouă fază, căci principiul barbarizmului crunt, anume că *dușmanul învins*, fiind despoiat de orice drept, *este pus la discreția învingătorului*, trebuie să slăbească tot mai mult, sub influența cuvintelor Mântuitorului: „Iertați păcătoșilor voștri, pentru ca să vi se ierte și vouă păcatele, „și“ ce ție nu-ți place, altuia nu face“.

Sămânța sfințită a acestor învățături dumnezeiești a început să încolțească și să reformeze *morala politică* și etica popoarelor, cari erau multă vreme unicele și primele garanții pentru împlinirea unei obligațiuni internaționale. Morala și etica au destulă putere ca să arate că o națiune, un popor, nu poate să-și aranjeze situația după bunul său plac, dar că face parte din *comunitatea internațională*, care îi impune respectarea intereselor celorlalte state, cu tot atâtea drepturi.

Însă biserica catolică cu mintatea ei de conducere s'a afirmat tot mai mult în evul mediu, până ce a devenit organizația cea mai puternică, de glasul căreia ascultau, până și cei mai puternici împărați. Ea era și este considerată ca împărăția cerească a lui D-zeu, de pe pământ. *Din ideea unității bisericii, a răsărit ideea unității statelor orășănești medievale*, cari duceau o viață izolată, în mijlocul zidurilor groase.

Aceste ziduri trebuiau sfărâmate, pentru ca din sutele de stătuțe, să se nască nu singur stat puternic. Opera aceasta o săvârșește *biserica*, care astfel devine factorul cel mai important, imprimând, — prin secole, — întregii culturi, timbrul ei.

Sinoadele ecumenice dela Niceea, Constantinopol etc., mai târziu dela *Pisa, Constanța* etc. și cel mai important dela *Trident*, unde pe lângă episcopi participau și oameni de Stat și chiar regi, au servit ca exemple că se pot lua hotărâri, cari privesc chiar omenirea întreagă.

La aceste sinoade, pe lângă chestiunile de disciplină și organizație și administrație bis. s'au discutat și probleme ce interesau raportul bisericii (ca organizație unitară) cu diferitele state. Anume probleme de politică bisericească; de recunoaștere a legilor bisericești de către puterea de stat; de exercitarea cultului și ajutorarea bisericii, a cărei scop — după concepția Sf. *Augustin*, — este să îndeplinească voința lui D-zeu pe pământ și în consecință statul este subordonat bisericii, iar ca atare nu poate aduce legi lumești contrare legilor bis.

La anul 1122, s'a încheiat la Worms primul concordat între Papa Calixtus și puterea lumească, pentru încetarea luptei pentru învesitura episcopilor, în puterea spirituală și materială. Acest concordat,

este privit ca primul contract internațional, intervenit între „*civitas Dei*“ și „*civitas terrena*“, cum le numea Sf. Augustin. — Conținutul concordatului, cuprindea regularea raporturilor viitoare ale regilor, față de puterea preoțească, evitându-se o aplanare a conflictelor ivite, cu mijloace violente, mai cu seamă că biserica nu putea admite așa ceva.

Sinoadele și concordatele au găsit imitatori între conducătorii statelor, astfel că după războiul de 30 ani primul și adevăratul contract intern a fost rodul congresului intern, dela Westfalia, din anul 1648. După pacea dela Westfalia au urmat o serie, întreagă de convenții între diferitele state, fiindcă oportune sub influența învățăturilor creștine și a culturii, s'au convins, că nu războiul e cel mai potrivit mijloc de aplanare a conflictelor, sau de obținere a unor avantgii reciproce.

Biserica a influențat chiar și doctrina dreptului intern. Marele scriitor al bisericii cat.: *Toma de Aquino* în scrierile sale s'a ocupat de problema „*Bellum justum et injustum*“ ale cărui păreri s'au pus în practică la întrebare, dacă este sau nu cu cale, ca Europeanii să urmărească cu sabie și foc pe păgânii indieni din America. Problema pusă s'a discutat cu multă tărie de *Covarruvias și Molina*, etc. Marele merit al acestor scriitori teologi din sec. XVII. este de a fi dat dreptului intern, o bază mai solidă, baza dr. natural.

Și acum dacă ne aducem aminte și de activitatea Papilor din ultimele decenii, cari întotdeauna au propagat și susținut ideea păcii eterne, — luptând din răspuneri pentru înlăturarea războielor și promovând întărirea instituțiilor internaț. ca Societatea națiunilor, comisii și tribunale de arbitraj etc. — trebuie să admirăm forța cea extraordinară a Bisericii catolice. Binefacerile aduse pe teren politic internațional sunt incomensurabile, pentru cari întreaga omenire datorește recunoștință și omagiu bisericii creștine.

Oradea.

Ioan Nagy-Terebești
judecător.

CRONICA.

***

— *Predici la catedrală: Duminică 6 Martie:* dr. Vasile Chirvaiu; *Duminică 13 Martie:* Ilmul dr. Gh. Miculaș, vicar general epp. *Duminică 20 Martie:* P. Augustin Cosma, profesor.

— **Cea mai bogată carte de rugăciuni** de rep. Ioan Genț apare la 1 Aprilie. Va cuprinde Rugăciuni de dimineață și seară; Rugăciunile ce le rostește preotul la Mănecat și Inserat, Rânduiala Sf. Liturghii, Rugăciuni la Sf. Liturghie, Rânduiala Mănecatului și a Inseratului pe toate 8 glasurile, Rugăciuni diverse, Acatistul, Paraclisul, Cântări la Cununie, la înmormântare, Colinzi, Cântări la Mănăstire, Hora mortului. Rânduiala Catavasiilor de peste an. Cea mai bună carte pentru intelectuali, cantori și popor. Legată în pânză fină peste tot, pe hârtie velină, costă numai 80 Lei exemplarul. Comandele se primesc de pe acum la Red. „Vestitorului“ Oradea.

— **Pelerinaj la Roma.** Suntem în situația de-a putea informa Onoratul public cetitor că, cu ocaziunea jubileului de 150 de ani al Diecezei române unite din Oradea se va aranja un pelerinaj diecezan la Roma prin luna Mai sau Iunie. Costul aproximativ va fi de 10 până la 15 mii Lei (înțeles tot tren, cvartir, vipt). Va fi numai o singură clasă (a II-a). Doritorii de-a participa se pot anunța de pe acum Episcopiei române unite din Oradea, Piața Unirii 3.

— **Aviz important!** Pentru ca să se arate și partea bisericii noastre la înfăptuirea idealului național, dorința și martiriul fiilor ei, — pentru ca să nu piară multe amănunte prețioase cari vor forma istoria zilelor de ieri, rugăm pe toți Preacucernicii preoți ai diecezei noastre ca să binevoiască a descrie pe scurt și concis evenimentele zilelor mari din anii 1918—1919 și a ni-le trimite la redacție spre a fi publicate. Prin aceasta î-și vor servi și biserica și neumul.

— *Marile Serbări ale Propagandii la Roma.* Anul acesta se împlinesc 300 ani (1627) de când Papa Urban al VIII-lea (din familia Barberini) a întemeiat Colegiul Urban de Propaganda Fide cu scopul ca aici să se formeze viitorii misionari ai tuturor țărilor și popoarelor. Aici am avut și noi mereu locuri gratuite pentru formarea tinerilor noștri cari studiau la Roma. De aici au ieșit cei mai distinși bărbați ai bisericii noastre unite, cari au aprins focul sacru a credinții lui Petru și al naționalismului roman în sufletele credincioșilor noștri. Aceasta mare instituție consistă dintr'un departament al afacerilor bisericilor de pe teritorii misionare, din o școală superioară cu două facultăți (teologică și filosofie creștină) cercetate de auditorii alor 20 de colegii (seminarii) cu vre'o 1200 auditori.

Serbările după cum suntem informați din Roma vor avea loc între 24—29 Mai cum urmează:

24 Mai: Academia poliglotă în fața Preafericitului Părinte Papa Piu XI.

26 Mai: Pontifical solemn în San Pietro celebrat de Papa.

27 Mai: Requiem pentru profesorii și alumnii morți. Audiență generală la Papa.

28 Mai: Visitarea vilei vechi și noi a Colegiului.

29 Mai: Incheierea serbărilor la sediul nou al Colegiului pe Gianicolo.

Pelerinajul nostru încă se va face coincident cu aceste serbări.

— *Cum stă francmasoneria în lume?* Publicăm azi după „*Nouvelles religieuses*“ (No. 19 din 1 Nov. 1926) cea mai recentă statistică, compusă pe bază de date sigure, despre organizarea francmasoneriei din lume:

	A) In Europa.		1925	
	Loge	Membrii	Loge	Membrii
Anglia — — —	4.222	222.000	5.536	351.320
Germania — —	515	56.812	632	82.180
Franța — — —	583	37.600	583	52.000
Suedia — — —	43	13.945	46	20.200
Norvegia — —	15	4.200	21	6.200
Dania — — —	12	4.733	17	6.600
Țările de jos —	108	4.600	114	8.160
Belgia — — —	24	2.500	24	4.100
Luxemburg — —	1	80	1	100
Elveția — — —	34	4.200	38	4.800
Austria — — —	34	4.200	14	1.500
Ungaria — — —	77	6.012	14	1.500
România — — —	12	250	14	614
Serbia — — —	1	78	18	600?
Bulgaria — — —	1	78	11	1000
Grecia — — —	18	950	18	2000?
Turcia — — —	93	400	10	2000?
Portugalia — —	124	3.468	80	3.000
Spania — — —	107	5.489	91	5.950
Italia — — —	470	15.900	502	22.000
	6.383	383.219	7.770	576.324

	B) Afară de Europa.		1925	
	Loge	Membrii	Loge	Membrii
Africa — — —	28	750	91	3.450
America de Nord	14.921	1.513.464	17.008	3.001.100
America centrală	200	9.451	274	29.270
America de sud	719	63.027	574	36.500?
Oceania — —	862	50.180	1.225	103.600
Diverse — —	862	50.180	150	24.000
Total:	16.730	1.636.872	19.322	3.197.920
Total general:	23.113	2.020.091	27.092	3.774.244

Nu e cuprinsă în aceasta listă Asia, unde francmasoneria încă e destul de tare. Așa b. o. după declarațiile arhiepiscopului catolic din Bagdad Mgr. Bèrre, francmasoneria e cel mai mare obstacol al pătrunderii catolicismului în Irak și că în Bagdad în scurt timp au luat ființă nouă (9) loge.

Din studiarea acestor cifre reiesă, că elementul anglo saxon (Anglia—Statele Unite Am. N.) reprezintă 95% din francmasoneria din lume, care însă nu e așa periculoasă pentru Biserică ca cele 5% la popoarele latine. Considerând apoi că toate colidiunile mari din lume sunt în mâinile evreilor francmasoni, ne putem inchipui influința covârșitoare a acestei Asociații care învârte lumea. Și creștinii, cari sunt 800 de milioane, și mai bine, se ceartă și se combat.

Francmasoneria e în rapidă creștere în Suedia, Norvegia, Dania, Serbia, dar mai ales în America centrală, unde numărul francmasonilor a crescut dela 9.451 la 29.270.

P. T.

— *Impozit pe celibatari în Italia.* Guvernul italian, ca să sprijinească formarea familiilor dând impuls la căsătorii, prin legea din 13 Februarie 1927 decretează un impozit pe celibatari, care se va percepe în suma de 35 lire italiene la an între anii 25 și 35 împliniți, 50 lire la an între 35 și 50 ani, iar între anii 50 și 65 numai 25 lire la an.

De acest impozit însă sunt scutiți, prin același decret, în rândul întâiu preoții catolici și religioși Bisericii catolice cari au făcut votul; fapt care arată că guvernul n'a voit nici decât prin aceia lege să atingă Biserica în dispozițiile ei și să-o jignească.

— *Necrolog.* Capitulul catedral al mitropoliei române unite de Alba-Iulia și Făgăraș anunță, cu a-dâncă durere, că Reverendissimul Domn *Alexandru Uilăcan* canonic referendar împărțășit cu sfințele taine ale muribunzilor, după un morb greu și îndelungat și-a dat nobilul său suflet în mâinile Creatorului, Marți în 22 Februarie 1927, la ora 7 seara în anul 81 al vieții, 51 al preoției și 27 al canoniciei sale. Rămășițele pământești se vor înmormânta în cimitirul gr-catolic din Blaj, Joi, în 24 Februarie c. la 2 după masă, iar sf. liturghie pentru sufletul adurmitului se va ține în biserica catedrală Vineri, 25 Februarie c. la orele 7^{1/4} a. m.

În veci pomenirea lui!

Blaj, la 23 Februarie 1927.

Schițe de predici.

A) *Dum. Lăsării de brânză (6 Martie).*

„Iară când ajunați, nu vă faceți triști ca și cei fățarnici... Mat. VI, 16.

Introd. Legea postului este așa veche ca și omenirea. În paradisul protopărinților lege; III Moise XI, 2; III. Moise 23. Moise, Ilie, Sf. Ioan Bot, Isus Hristos.

Trat. I. Postirea ne luminează mintea. Dănil în curtea împăratului Nabucodonosor numai cu legume a trăit; în înțelepciune a întrecut pe toți. Dan. I. Doctorii Bisericii au fost cu puține pretențiuni față de ale mâncării. „Ci-mi muncesc trupul meu și-l supun robiei, ca nu cumva propovăduind altora însumi să mă fac netrebnic“ I. Cor. IX, 27. „De foame constrânsă se predă paza cetății, așa și trupul constrâns de foame se supune minții și voinții“ Sf. Ambr. „De nu dăm destulă muniție trupului nu poate purta război în contra noastră“ Sf. Aug. În cine vedem prezența unei superioare, acela nu s'a temut de post“. Sf. Ciprian. „În ce măsură scade omul cel trupesc, crește omul sufletească“.

Trat. II. Postirea ne face și ne susține sănătoși: „Continența este mama sănătății“ Sf. Jer. Dan. I. Eremitul, Sf. Antonie, Sf. Pavel, Medicul Ipocrat: „Nici când n'am mâncat să mă satur Horac. XXXVII, 34; XXXI, 24.

Inch. Continența e mai mult ca medicina.

B) *Dum. I. Paresimi.*

„Adevăr grăiesc vouă, de acum veți vedea cerul deschis și pe ingerii lui D-zeu suindu-se și pogorându-se pe Fiul omului“ Ioan I, 52.

Introd. Hristos se numește Fiul omului, că este asemenea

nouă întru toate, afară de păcat și pentru că s'a jertfit pentru oameni.

Trat. I. Hristos a avut trup omenească. „De aceea dator era întru toate să fie asemenea fraților pentru ca să curățească păcatele poporului“, Evr. II, 17. „Și s'a micșorat pe sine, chipul robului luând, întru asemănare omenească făcându-se.“ Fil. II, 7. A flămânzit, însetat, a mâncat, beut, a durmit. S'a bucurat, a plâns, a suferit, a murit.

II. Hristos a avut suflet omenească. Marc. XIII, 32; Luc. XXII, 42, Luc. XXIII, 46 Sf. Pavel pe Hristos ca om cerească îl numește, în asemănare cu omul cel dintâi: I. Cor. XV, 47 pentru că trupul lui Hristos și-a luat originea din Preacurata în mod supranatural, și pentru că pe trupul lui să vadă arătări cerești ex. pe muntele Iaborului schimbarea la față.

Inch A trebuit să fie Hristos și om, pentru ca să ne mântuiască. Că D-zeu nu a putut nici pătimi, nici muri.

C) *Dum. II. Pares.*

„Ca să știți că are Fiul omului putere a ierta păcatele pe pământ... Marc. II, 10.

Introd. Fiul omului are putere d-zească căci este Fiul lui D-zeu. Fiul unuia născut, nu ca ingerii, nu ca oamenii cari încă se numesc fiilii lui D-zeu, dar numai adoptivi. Filip II, 6; Gal. IV, 5.

Trat. I. Hristos este Fiul lui D-zeu a zis El. Ioan III, 13. A întărit cu jurământ înaintea Arhierelui Mat. XXVI, 164; Ioan. IX, 37.

b) A arătat cu învățătură: iubirea vrăjmașului. A iubit pe acei pe cari înaintea Lui nu l-a iubit nimenea: pe băieți săraci, bolnavi, pe cei păcătoși. Iertarea păcatelor. c) Prin minunile sale: vindecarea bolnavilor, învierea sa din morți.

II. L-a recunoscut de Fiul lui D-zeu: a) *D-zeu Tatăl* la apa Iordanului. Mat. III, 17 la schimbarea la față. Mat. XVI, 5. b) *Ingerul Gavril* Luc. I, 32. c) *Petru* învățacelui Mat. XVI, 16. d) *diavolul* Mat VIII, 29.

Inch. Să-l cinstim, să ascultăm de El și să credem învățura Lui.

TIPIC.

6 Martie, *Dumineca lăsăturii de brânză și amintirea celor 40 de Martiri din Amoreia vers 8.*

Sâmbătă la însărăt pe 6, ale inv. 2 și ale Triodului 4. *Mărire-Și acum Dogmatica versului 8.* *Intrat.* Prohimenul zilei, *Stihoavna* inv. *Mărire-Și acum* dela *Stihoavna* din *Ohtoih.* *Troparul* inv. *Mărire-Și acum* a *Născ.* v. 8.

Duminecă la Măncat. *Trop.* ca *Sâmbătă* scl. cum s'a arătat în *Dum. lăs. de carne.* *Antif.* v. 8. *Ev. inv.* a 8-a. *Catavasiile Triodului.* *Luminăt.* inv. a 8-a cu *Măr.* *Și acum* din *Trod.* *Laudele* pe 4 ale inv. 2-ale *Triodului* 2 *Măr.* *Și acum.* *Preabinecuv.* *Doxologia.*

La Liturghie. *Fericirile* v. 8. După *intrat Trop.* inv. *Măr.* *Și acum.* *Condacul Triodului.* *Apost.* și *Evangh.* *Duminecă lăsăturii de brânză* scl.

La însărăt (7 Februarie SS. *Martiri* din *Herson*) pe 6, din *Triod* 3 și din *Mineiu* 3. *Mărire-Și acum* a *Născ.* din *Mineiu.* *Intrat.* *Prohimenul:* Să nu întorci fața ta.

(După *intrat* preotul desbracă hainele colorate urmând a se face de aci în colo *Vecernia* în toate *Duminecele Paresimilor* cu *patrafir* negru și ca în celelalte *Dumineci* când nu se face *intrat.*)

Stihoavna cu *Mărire-Și acum* din *Triod.* *Troparul:* *Născătoare.* *Mărire:* *Botezătorul...* *Și acum:* *Rugați-vă* scl. ale *Înse-*

ratului adăugându-se și Dupăcinarul cel mic. La locul indicat în orologier se va cânta Canonul Preacuratei.

13 Martie, Dumneca 1. a Postului a Ortodoxiei și aducerea moaștelor S. Nichifor, — vers 1.

Sămbătă la însărat pe 6, ale inv. 3 și ale Triodului 3. Măr. Și acum dogm. versului Intrat. Prohimenul zilei. Stihovna inv, Măr. Și acum. dela Stihovna din Triod. Trop. inv. Măr. Trop. Dumneicii din Triod. Și acum a Născ. v. 2.

Dumneacă la Mănecat. Tropicale ca Sămbătă scl. cum s'a arătat în Dumneca lăsatului de carne Evangh. inv. a 9-a. Cătăvasile Triodului, Luminăt. inv. a 9-a cu Măr. Și acum Luminăt. din Mineu. Laudele pe 4, ale inv. 2, ale Triodului 2, Măr. Și acum: Preabinecuv. Doxologia.

La sf. Liturghie. Fericirile v. 1. Trop. inv. Măr. Și acum. Cond. Triodului, Apost. și Evangh. Dumneicii 1. din Post, scl. ale Sf. Lit. a Sf. Vasile cel mare. La Axion: De Tiné se bucură apoi. „Pe arătătorul“ scl.

La însărat. (14 Februarie S. Benedict) pe 6, ale Triodului

3 și ale Mineului 3: Măr. Și acum a Născ. din Mineu. scl. precum s'a arătat în Dumneca brânzii

— Misă. —

Poșta red. și administrației.

☒ ☒ ☒

— Preaonorății preoți cari ne întrebă despre lichidarea salariilor lor, să fie liniștiți că întârzierea acestor lichidări nu este vina oficiului central diecezan, care e cu cele mai bune intențiuni față de toate interesele preoțimii.

— Rugăm pe on. abonați a ne trimite la timp abonamentul. 200 Lei pe an.

— Abonamente achitate pe anul 1926: Buzăș Iosif, Dr. Radu Romul, Off. Par. Dubricionești; Arduș; câte 120 Lei,

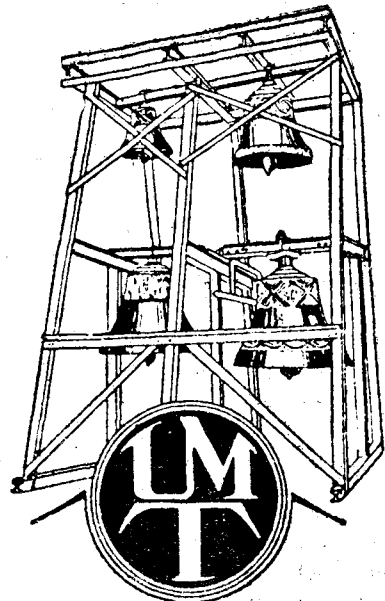
Pe anul 1927: Dejeu Petru; Off. Par. Arduș; câte 200 Lei, Pop Victor, Valea lui Mihai 100 Lei mai restează cu 100 Lei.

Str. Lunei 4.
Fondat 1872

TURNĂTORIA DE CLOPOTE
cea mai mare în țară

UZINELE METALURGICE TIMIȘOARA S. pe A.
Timișoara, IV. Str. A. Mureșanu No. 3.
Telefon 23-42

CLOPOTE
din material de prima calitate, scaune de fier, armonie și acord perfect. Rugăm cereți oferte și informațiuni detaliate gratuit.